

jest zdecydowanie większe u palaczy tytoniu. Okres utajenia, tj. czas upływający od początku narażenia do występowania zmian nowotworowych, jest na ogół dłuższy niż 10-15 lat, co ma istotne znaczenie w ocenie ryzyka zawodowego. Stwierdzono, że najbardziej rakotwórcze działanie wywierają włókna o długości większej niż 10 mikronów i przekroju mniejszym niż mikrona.

Nie określono dotychczas jednoznacznie stopnia szkodliwości włókien krótszych. Nie jest znana również minimalna liczba włókien, które zdolne są wywoływać nowotwór. Z podanych powodów nie można przy obecnym stanie wiedzy przyjąć bezpiecznej granicy stężenia włókien azbestowych występujących w powietrzu miejsca pracy. Ocena narażenia na podstawie oznaczenia ilości azbestu w materiale biologicznym oraz występującym w powietrzu jest trudna, ponieważ włókna są mikroskopijnej wielkości. W celu stwierdzenia np. włókien chryzotyłu konieczne jest użycie mikroskopu elektronowego, dającego powierzchnię 20 000 razy, lepsze wyniki uzyskuje się przy powiększaniu 40 000 razy. Inne trudności wynikają w trakcie pobierania próbek powietrza metodą filtracyjną, ponieważ pory większości filtrów mają wielkość 1 mikroma lub są większe. Jak duże może być rozdrobnienie włókien świadczy fakt, że w 1 ng chryzotyłu stwierdzono 1 mln włókien. Wszystkie gatunki azbestu są

karcinogenne dla ludzi. Okres utajony choroby nowotworowej wywołanej wdychaniem azbestu wynosi 15-20 lat.

LITERATURA

- [1] Dobrzański G., Dobrzańska B.M., Kiełczewski D.: Ochrona środowiska przyrodniczego, Wydawnictwo Ekonomia i Środowisko, Białystok, 1997.
- [2] *Cichy zabójca z dachu* Wydawnictwo Rada – rolnictwo, aktualności, doradztwo, analizy nr 7/8 Wojewódzki Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Bartoszewicach, 2004.
- [3] Godlewska-Lipowa W., Ostrowski J.Y.: Problemy światowej ekologii – z czym wchodzimy w XXI wiek, Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, Olsztyn 2000.
- [4] Foltyn M.: *Przydatność preparatu AFS do eliminacji azbestu – badania laboratoryjne*, *Bezpieczeństwo Pracy* nr 6/2007.
- [5] Foltyn M.: Azbest jak organizować ryzyko. Podręcznik dobrych praktyk, *Bezpieczeństwo Pracy* nr 2/2010.
- [6] Siemiński M.: Środowiskowe zagrożenie zdrowia, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, 2001.
- [7] Stobiński J.: Cukier z gazety – czy chemia wszystko może? Wydawnictwo „Alfa”, Warszawa 1987.
- [8] Gieraś M.: Eksploatacja – Elektrowni Bełchatów, praca pod red. Z. Pawłowskiego, Radom 1998.
- [9] Susanne Ch., Hens L.: Ekologia człowieka. Stopniowa odpowiedź fenotypu na środowisko, Wydawnictwo Problemy nr 7, 1987.
- [10] Toksykologia podręcznik dla studentów farmacji, pod redakcją prof. dr hab. W. Seńczuka, Wydawnictwo Lekarskie PZWL, Warszawa 1994.
- [11] Zakrzewski S.F.: Podstawy toksykologii środowiska, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2000.

OKSANA SEROKA-STOLKA

Politechnika Częstochowska, Wydział Zarządzania

Ekologiczna i społeczna odpowiedzialność biznesu w opinii przedsiębiorstw regionu częstochowskiego

Environmental and corporate social responsibility in the opinion of enterprises from the Częstochowa region

Streszczenie:

W artykule zaprezentowano wyniki badania ankietowego dotyczącego roli i korzyści jakie mogą osiągać firmy stosujące koncepcję ECSR. Badaniem objęto 15 przedsiębiorstw regionu częstochowskiego z sektora przemysłu oraz usług i handlu. Wyniki opracowano w ujęciu ilościowym i jakościowym z wykorzystaniem programu STATISTICA 9.1. Wyniki analizy wskazują, że ECSR traktowane jest jako narzędzie służące budowaniu dobrego wizerunku i reputacji firm na rynku oraz mające na celu podniesienie poziomu kultury organizacyjnej przedsiębiorstw. Badane firmy doceniają ECSR jako instrument, który pomaga w utrzymaniu dobrych relacji ze społecznościami lokalnymi, ale nie doceniają koncepcji ECSR, której implementacja przyczynia się do uzyskania przewagi konkurencyjnej.

Abstract:

The article presents the results of a survey examining the role and the possible benefits to be gained by companies implementing the ECSR concept. The sample selection consisted of 15 enterprises from the Częstochowa region. The sample comprised companies from the manufacturing, service and trade sectors. The data were analysed using the program STATISTICA 9.1. The results of the survey showed that most of the companies researched treat ECSR as an instrument for bettering performance, building a good reputation on the market and also as a tool for improving the

company's organisational culture. The companies in the study appreciate ECSR as an instrument which helps in maintaining good relations with local communities but unfortunately, respondents underestimate ECSR as a means of gaining a competitive advantage.

Słowa kluczowe: Społeczna Odpowiedzialność Biznesu, ECSR, odpowiedzialność ekologiczna, przedsiębiorcy

Keywords: Corporate Social Responsibility, ECSR, environmental responsiveness, entrepreneurs

Postępujący konsumpcjonizm przyczynia się do nadmiernej eksploatacji zasobów naturalnych i degradacji środowiska przyrodniczego, która ma charakter globalny. Rosnąca z tego powodu rola aspektu ekologicznego w rozwoju przedsiębiorstwa sprawia, że coraz więcej przedsiębiorstw uwzględnia środowisko jako „milczącego interesariusza” w realizacji koncepcji ekologicznej społecznej odpowiedzialności biznesu (ECSR). Odpowiedzialność społeczna i ekologiczna przedsiębiorstw to koncepcja, która zakłada, że odpowiedzialność biznesu polega na czymś więcej niż tylko przynoszenie zysku akcjonariuszom. Dotyczy ona sposobu w jaki decyzje biznesowe i działania przedsiębiorstw wpływają na wszystkie podmioty oraz wiąże się z wysiłkiem grup społecznych, rządów oraz instytucji międzynarodowych, które mają ograniczyć zjawiska patologiczne w gospodarce wolnorynkowej oraz zapobiegać ich skutkom [1].

Celem artykułu jest ocena wdrożenia koncepcji ECSR i wynikających z niej korzyści przez badane przedsiębiorstwa w regionie częstochowskim.

Terminologia ECSR

Koncepcja ekologicznej i społecznej odpowiedzialności biznesu (ECSR)¹ stanowi rozwinięcie koncepcji Społecznej Odpowiedzialności Biznesu (CSR), rozumianej jako zobowiązanie biznesu przyczyniające się do zrównoważonego rozwoju z udziałem pracowników, ich rodzin, lokalnych społeczności oraz całego społeczeństwa, w celu poprawy jakości życia, których efektem są korzyści zarówno dla biznesu, jak i całego społecznego rozwoju. Terminologia idei ECSR jest pojęciem złożonym. W literaturze przedmiotu możemy spotkać się z rozbieżnościami w definicjach ECSR, co często prowadzi do różnej jej interpretacji [2,3].

Koncepcja ekologicznej odpowiedzialności oznacza zespół inicjatyw organizacji mających na celu ograniczenie wpływu przedsiębiorstwa na środowisko naturalne. Inicjatywy te rozumiane są jako zmiany, które mogą być podejmowane przez firmę w obrębie produktów, procesów oraz polityki przedsiębiorstwa związanej z ograniczeniem zużycia energii i generowania odpadów, z wykorzystaniem ekologicznych zrównoważonych źródeł zasobów, a także implementacją systemów zarządzania środowiskowego [4]. Według Piotra Mazurkiewicza ECSR jest obowiązkiem przedsiębiorstwa, mającym na celu pokrycie środowiskowych skutków działalności firmy, poprzez eliminację odpadów i emisji zanieczyszczeń oraz

maksymalizację efektywności i produktywności swoich zasobów, a także ograniczenie praktyk, które mogłyby negatywnie wpłynąć na korzystanie z zasobów kraju przez przyszłe pokolenia [2]. Koncepcja ECSR dotyczy najczęściej różnych obszarów działalności przedsiębiorstwa związanych z następującymi elementami:

- ekologiczny wizerunek [5],
- wizja i strategia rozwoju przedsiębiorstwa [6],
- koszty ochrony środowiska [7].

Wielu autorów w idei ECSR popiera fakt podniesienia roli czynnika ekologicznego do wymiaru strategicznego oraz jego uwypuklenia w budowaniu wartości firmy. Model biznesu oparty o ideę ECSR bierze pod uwagę:

- wewnętrzne założenia prowadzenia biznesu z uwzględnieniem kryteriów ekologicznych: ekologizacja procesów biznesowych, ekologiczność produktów,
- zewnętrzne założenia prowadzenia biznesu z uwzględnieniem kryteriów ekologicznych: kryteria ekologiczne jako kluczowy czynnik sukcesu, ekologiczne uwarunkowania sektorowe,
- założenia dotyczące działalności w kierunku zaspokojenia potrzeb interesariuszy zewnętrznych i wewnętrznych,
- założenia dotyczące tworzenia wewnętrznych centrów ekologicznej i społecznej odpowiedzialności biznesu jako centrów będących źródłem pomiaru i monitorowania strategii opartej na kryteriach ekologicznych [8].

W koncepcji ECSR uznanie czynników ekologicznych jako nośników wartości przedsiębiorstwa może stanowić:

- podstawę rozwoju przedsiębiorstwa,
- źródło przewagi konkurencyjnej,
- wyróżnik firmy na rynku,
- podstawę budowy wartości firmy,
- podstawę dialogu społecznego,
- płaszczyznę porozumienia pomiędzy akcjonariuszami a innymi interesariuszami [8].

Proekologiczny model biznesu, uwzględniający podejście związane z odpowiedzialnością ekologiczną, może być budowany z wykorzystaniem czterech zasadniczych komponentów, do których należą: strategiczne wybory, sieci wartości, kreowanie wartości i zdobywanie wartości.

¹ W literaturze spotykamy wiele terminów odpowiadających Ekologicznej Społecznej Odpowiedzialności Biznesu – (ECSR), tj.: *Corporate Environmental Citizenship, Ecological Responsiveness, Corporate Environmental Performance, Corporate Environmental Responsibility, Corporate Social and Environmental Responsibility, Corporate Environmental Responsibility*. W artykule przyjęto pojęcie *Environmental Corporate Social Responsibility*.

Czynnikiem łączącym wymienione komponenty w modelu jest kultura organizacyjna. Istotne jest uwzględnienie dla modelu proekologicznego – wykorzystującego proekologiczną orientację przedsiębiorczą – strategicznych kompetencji ekologicznych opartych na zarządzaniu wiedzą, uczenie się i kapitał intelektualny (zielony kapitał intelektualny [9]), w zakresie sieci wartości, kreowania wartości oraz zdobywania wartości (poprzez wyróżnianie się innowacyjnością i jakością ekologiczną, wykorzystanie wzrostu świadomości ekologicznej społeczeństwa i wszystkich interesariuszy. Proekologiczny model biznesu może być oparty również na założeniach społecznej ekologicznej odpowiedzialności biznesu (ECSR).

Korzyści i ograniczenia zastosowania koncepcji ECSR

Organizacje działające w zgodzie z zasadami ekologicznej odpowiedzialności biznesu mogą czerpać wielorakie korzyści, zarówno zewnętrzne – związane z otoczeniem przedsiębiorstwa lub wewnętrzne – odnoszące się do relacji w jego wnętrzu. Innym rodzajem podziału korzyści z zastosowania ECSR są te natury ogólnobiznesowej, operacyjnej i finansowej.

Do pierwszej grupy korzyści ogólnobiznesowych zaliczamy przede wszystkim poprawę reputacji firmy oraz wzmocnienie kapitału marki dzięki proekologicznemu zachowaniu przedsiębiorstwa. Kapitał marki oraz wartość marki muszą być kreowane przez wszystkich usatysfakcjonowanych interesariuszy ze spełnienia ich oczekiwań, a nie tylko przez klientów [10]. Odpowiedzialność ekologiczna przedsiębiorstwa może przyczyniać się do kreowania nowych biznesów i poprawy relacji z interesariuszami, zwłaszcza ze społecznościami lokalnymi. Udział przedsiębiorstwa i jego zaangażowanie w rozwiązywanie problemów ekologicznych ułatwia pozyskanie przychylności społeczności lokalnych, pomaga zdobyć zaufanie wśród władz lokalnych, ale także zmniejszyć częstotliwość występowania interwencji regulatorów.

Do drugiej grupy korzyści operacyjnych, wynikających z postępowania w zgodzie z ideą ECSR, należą: poprawa jakości i wzrost innowacyjności (w tym innowacyjności ekologicznej), wzrost lojalności nie tylko pracowników, lecz także klientów i kontrahentów. Wyższa jakość ekologiczna oferowanych produktów przy utrzymaniu atrakcyjnej ceny dla konsumenta może przyczynić się do wzrostu sprzedaży wśród świadomych konsumentów i interesariuszy. Nierzadko implementacja dobrych praktyk środowiskowych prowadzi do obniżenia ryzyka środowiskowego związanego z ewentualnymi zagrożeniami ekologicznymi.

Ograniczenie zużycia zasobów naturalnych, redukcja emisji zanieczyszczeń i wytwarzanych odpadów prowadzi do wzrostu ekowydajności przedsiębiorstwa. Poprawa ekowydajności przyczynia się do obniżenia kosztów oraz

uzyskania przewagi konkurencyjnej i jest w ostatnim czasie jedną z częściej podkreślanych korzyści natury finansowej dla przedsiębiorstwa [11].

Pozytywny wpływ ECSR można oceniać również przez pryzmat nie tylko wyników finansowych, ale i efektów pozafinansowych, które związane są z budową wizerunku i reputacji organizacji, wzrostem motywacji pracowników, a także wspomnianą poprawą wizerunku marki [12]. Przedsiębiorstwa wykazujące proaktywność ekologiczną w obrębie społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstwa czerpią korzyści poprzez zwiększenie sprzedaży wśród klientów, którzy doceniają proekologiczne postawy i zachowania, dając wzrost przychodów.

Niestety przedsiębiorstwa mające zamiar wdrożyć zasady ECSR muszą być świadome, że bez szczegółowej analizy postaw konsumentów niemożliwe jest przyjęcie następujących założeń:

- otoczenie docenia działanie prospołeczne i proekologiczne przedsiębiorstw,
- odbiorcy są w stanie świadomie wybrać produkty i usługi organizacji stosujących w swoim działaniu zasady ECSR,
- odbiorcy mają odpowiednią świadomość ekologiczną i wrażliwość społeczną, która staje się wyznacznikiem wyboru produktów i usług [13].

Przyjęcie powyższych założeń a priori, bez przeprowadzenia szczegółowej analizy stanu rzeczywistego, może okazać się poważnym błędem w konstruowaniu założeń modelu odpowiedzialnego biznesu, a konsekwencją takiego działania może być w najlepszym przypadku niemożność uzyskania trwałej przewagi konkurencyjnej, w najgorszym zaś upadłość przedsiębiorstwa. Nie wszyscy interesariusze przedsiębiorstwa przeprowadzą procesy transformacji, dokonując tym samym takich przekształceń, że w realizacji działalności biznesowej będą współpracowali tylko z tymi przedsiębiorstwami, które wykorzystują koncepcję ECSR, a samym zaniechają współpracy ze wszystkimi przedsiębiorstwami niekierującymi się tymi zasadami. Zatem niezbędna jest realizacja dwóch działań, stanowiących podstawowy warunek zapewnienia sukcesu przedsiębiorstw wykorzystujących zasady ECSR. Po pierwsze, konieczna jest kooperacja wszystkich organizacji, które wykorzystują lub zamierzają wykorzystywać zasady ECSR, po drugie celowe jest podjęcie działań zmierzających do zmiany podmiotów funkcjonujących w otoczeniu, w taki sposób, aby były skłonne do akceptacji tych zasad [13].

Materiały źródłowe i metoda analizy

Podczas realizacji badania wykorzystano kwestionariusz ankiety², który dotyczył roli i korzyści, jakie mogą osiągać

2 Kwestionariusz ankiety zmodyfikowany na potrzeby badania utworzono na podstawie [14].

firmy stosujące koncepcję ECSR. Kwestionariusz ankiety wypełniali przedsiębiorcy (w małych i średnich przedsiębiorstwach) lub menedżerowie (w dużych przedsiębiorstwach). Badanie przeprowadzono na przełomie 2011/2012 lat na próbie 15 przedsiębiorstw w regionie częstochowskim³, reprezentujących małe (26,7%), średnie (26,7%) i duże (46,6%) przedsiębiorstwa. Zastosowano dobór metodą „kuli śniegowej”. W badaniu wzięły udział przedsiębiorstwa z branży usługowej (13,3%), handlowej (13,3 %) i przemysłowej (73,4%). Ankietowane podmioty stanowiły przedsiębiorstwa o zasięgu światowym (21,5%), europejskim (50%) i krajowym (28,5%). Udział badanych przedsiębiorstw w próbie pod względem kondycji finansowej był następujący: kondycja bardzo dobra (13,3%), dobra (40%), średnia (40%) oraz zła (6,7%). Uzyskane dane statystyczne opracowano w kontekście ilościowym oraz jakościowym z wykorzystaniem statystyk opisowych w programie STATISTICA 9.1.

W pierwszej części kwestionariusza respondentom zadano następujące pytania: 1. Czy w swojej działalności kierują się ideą ekologiczną i społecznej odpowiedzialności biznesu? 2. Czy klienci Pana (Pani) firmy oczekują produktów przyjaznych dla środowiska naturalnego? 3. Czy Pana (Pani) zdaniem klienci oczekują od firmy zaangażowania w problemy ekologiczne? 4. Czy Pana (Pani) zdaniem społeczności lokalne oczekują większego zaangażowania firmy w problemy ekologiczne i ich rozwiązywanie? 5. Czy Pana (Pani) zdaniem ważne jest aby wszyscy pracownicy w firmie byli zaangażowani w kwestie poprawy środowiska naturalnego? 6. Czy w Pana (Pani) firmie organizowane są szkolenia dla pracowników zakresu odpowiedzialności przedsiębiorstw za środowisko naturalne? 7. Czy firma planuje wdrożyć nieformalne programy środowiskowe w ciągu najbliższych 3 lat (jeżeli firma nie miała programu środowiskowego)? 8. Czy skłonni jesteście Państwo do zainwestowania własnych środków w celu zastosowania rozwiązań technologicznych lub organizacyjnych w firmie sprzyjających ochronie środowiska? W drugiej części kwestionariusza poproszono respondentów o ocenę twierdzeń związanych z korzyściami zewnętrznymi i wewnętrznymi, jakie mogą odnieść przedsiębiorstwa stosujące ideę ECSR (dwa zestawy twierdzeń przedstawiono na wykresie 2 i stanowiły pytania 9 i 10). Łącznie ankieta zawierała 10 pytań, których odpowiedzi skonstruowano na 5-stopniowej skali Likerta oraz metryczkę.

Wyniki badań

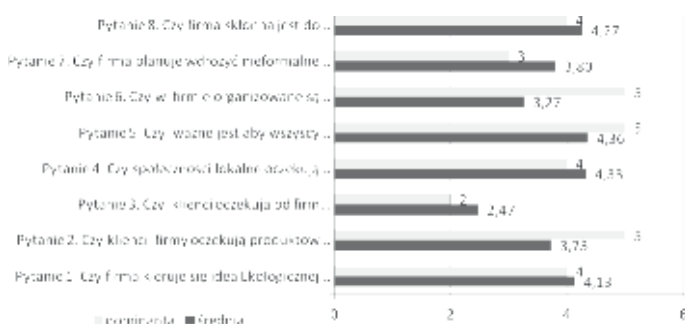
Z analizy ilościowej wynika, że 33,3% badanych przedsiębiorstw kieruje się zasadami idei ECSR w praktyce biznesowej (wybór odpowiedzi „zdecydowanie tak”) oraz

53,3% respondentów zadeklarowało odpowiedź „raczej tak”. Do podmiotów tych należały głównie duże przedsiębiorstwa przemysłowe, które potwierdziły dobrą kondycję finansową. 60% ankietowanych przedsiębiorstw uważa, iż ich klienci oczekują produktów przyjaznych dla środowiska naturalnego. Pozostała grupa respondentów była niezdecydowana w tej kwestii odpowiadając „nie wiem” (20%) i „raczej nie” (20%). Ponad 73% badanych uważa, iż klienci oczekują zaangażowania przedsiębiorstw w problemy ekologiczne (suma odpowiedzi „raczej tak” – 66,7% i „zdecydowanie tak” – 6,7%) i należały do nich duże przedsiębiorstwa branży przemysłowej. Wszystkie ankietowane przedsiębiorstwa potwierdziły, że społeczności lokalne wymagają większego zaangażowania firm w problemy ekologiczne oraz ich rozwiązywanie (suma odpowiedzi „raczej tak” – 66,7% i „zdecydowanie tak” – 33,3%). 86,6% ankietowanych poparło fakt, że wszyscy pracownicy w przedsiębiorstwie powinni być zaangażowani w kwestie poprawy środowiska naturalnego (odpowiedzi „raczej tak” – 33,3% i „zdecydowanie tak” – 53,3%). W 40% badanych przedsiębiorstwach były organizowane szkolenia dla pracowników w ciągu ostatnich 3 lat z zakresu odpowiedzialności przedsiębiorstw za środowisko naturalne, a do podmiotów organizujących szkolenia należą przede wszystkim duże przedsiębiorstwa przemysłowe. 46,7% ankietowanych nie organizuje w ogóle szkoleń i wśród tej grupy respondentów w większości są małe przedsiębiorstwa. W przedostatnim pytaniu poproszono respondentów o ustosunkowanie się do odpowiedzi związanych z wdrożeniem lub posiadaniem nieformalnych programów środowiskowych. Tylko 13,3% badanych przedsiębiorstw zadeklarowało wdrożenie nieformalnego programu środowiskowego i należały do nich duże przedsiębiorstwa z branży przemysłowej i usługowej. W ostatnim pytaniu dotyczącym zastosowania ulepszeń technologicznych lub organizacyjnych w przedsiębiorstwie, ponad 86% badanych (suma odpowiedzi „raczej tak” – 60% i „zdecydowanie tak” – 20%) była zdecydowana na inwestycje ekologiczne z własnych środków finansowych. W większości duże przedsiębiorstwa deklarowały chęć inwestycji ekologicznych, a kondycja finansowa nie stanowiła decydującego kryterium.

Z zestawienia ogólnego średnich w pierwszym obszarze badawczym wynika, że badane przedsiębiorstwa oczekują głównie zaangażowania pracowników w kwestie ekologiczne (4,33) i zdają sobie sprawę z rosnących wymagań społeczności lokalnych (4,36) co do odpowiedzialności firm za środowisko naturalne. Badani najniżej ocenili oczekiwania klientów związane z większym zaangażowaniem firm w problemy ekologiczne (2,47) i równie nisko oceniono organizację szkoleń dla pracowników z problematyki ekologicznej (3,27). Taki wynik może świadczyć o przerzuceniu odpowiedzialności za rozwiązywanie problemów ekologicznych na pracowników, bez inwestowania w podnoszenie kapitału intelektualnego i wzrost

³ Próba nie jest reprezentatywna zatem ograniczenia pod względem liczebności i doboru próby uniemożliwiają uogólnienie wyników dla wszystkich przedsiębiorstw w badanym regionie.

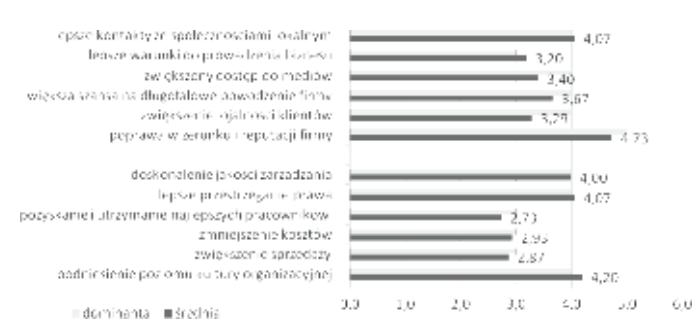
ich kompetencji ekologicznych. Duże przedsiębiorstwa przemysłowe zdecydowanie wyżej cenią rolę szkoleń dla pracowników z zakresu ekologicznej odpowiedzialności, aniżeli małe firmy handlowe. Badane podmioty wysoko oceniły możliwość inwestowania własnych środków w rozwiązania technologiczne lub organizacyjne, które sprzyjają ochronie środowiska (4,27). Wynika z tego, że ankietowane firmy wolą inwestować w przedsięwzięcia poprawiające jakość ekologiczną uzyskanych produktów lub usług, aniżeli przeznaczać środki własne na podniesienie poziomu wiedzy pracowników. Z zestawienia zbiorczego pierwszego obszaru badawczego ze względu na zmienne metryczkowe wynika, że zastosowanie idei ECSR najwyżej oceniono w przedsiębiorstwach dużych (4,21), o bardzo dobrej kondycji finansowej (4,56), o zasięgu światowym (4,46) oraz w branży przemysłowej (4,06). Ocena poszczególnych pytań przez ankietowanych została przedstawiona na wykresie 1.

Wykres 1. Ocena idei ECSR przez przedsiębiorstwa
 Fig. 1. The evaluation of the ECSR concept by enterprises
 Źródło: opracowanie własne na podstawie badania. Gdzie: 1-zdecydowanie nie, 2-raczej nie, 3- nie wiem, 4- raczej tak, 5-zdecydowanie tak.

Z analizy jakościowej korzyści wewnętrznych, jakie mogą osiągać przedsiębiorstwa stosujące standardy ECSR wynika, że najwyżej oceniono możliwości podniesienia poziomu kultury organizacyjnej w przedsiębiorstwie (4,20). Podejmowanie wyzwań ekologicznej odpowiedzialności przedsiębiorstw sprzyja podnoszeniu standardów postępowania wobec interesariuszy wewnętrznych, co przekłada się na wzrost kultury ekologicznej firmy, a pracownicy lepiej rozumieją zasady ekologicznej odpowiedzialności. Zgodność ankietowanych w ocenie tej zmiennej jest wysoka, o czym świadczy najmniejsza rozpiętość ocen i najniższe odchylenie standardowe. Na drugim miejscu respondenci wskazali lepsze przestrzeganie wymogów prawnych (4,07) w wyniku implementacji koncepcji ECSR, której wdrożenie pomaga chronić środowisko naturalne, przyczynia się do poprawy jego stanu i zmniejszenia poziomu zanieczyszczeń. Wysoko oceniono również doskonalenie jakości zarządzania poprzez wzrost jakości oferowanych produktów i usług przez firmy (4,07).

Z zestawienia średnich ocen korzyści zewnętrznych wdrożenia ECSR jednoznacznie wykazano, że najważniejsza jest poprawa wizerunku i reputacji firmy na rynku (4,73). Ankietowani cenią sobie wysoko możliwości osiągnięcia lepszych kontaktów ze społecznościami lokalnymi (4,07), choć w tej ocenie nie są zgodni (najwyższe odchylenie standardowe i rozpiętość ocen). Interesująca wydaje się niska ocena przez badanych możliwości zwiększenia lojalności klientów poprzez zastosowanie wyższych standardów postępowania wobec środowiska naturalnego (3,29). Ogólnie respondenci wyżej ocenili korzyści zewnętrzne stosowania ECSR, bez względu na rodzaj i zasięg prowadzonej działalności przedsiębiorstwa. Jedynie firmy o średniej kondycji finansowej i średniej wielkości wyżej oceniły korzyści wewnętrzne z wdrożenia ECSR. Oceny korzyści wewnętrznych i zewnętrznych z zastosowania ECSR w badanych przedsiębiorstwach przedstawiono na wykresie 2.

Wykres 2. Ocena korzyści zewnętrznych i wewnętrznych implementacji koncepcji ECSR przez przedsiębiorstwa
 Fig. 2. The evaluation of the external and internal benefits of implementation ECSR concept by enterprises
 Źródło: opracowanie własne na podstawie badania. Gdzie: 1-najniższa ocena, 5-najwyższa ocena.

Dyskusja

Badane przedsiębiorstwa zdecydowanie nie upatrują możliwości poprawy swojej pozycji na rynku poprzez zwiększenie sprzedaży produktów czy usług opartych na czynniku ekologicznym. Powszechny dostęp do wiedzy i edukacji ekologicznej prowadzi do powolnego, ale systematycznego wzrostu świadomości ekologicznej społeczeństwa i tym samym potencjalnych klientów i pozostałych interesariuszy. Świadomy klient będzie dokonywać wyboru ekologicznych produktów czy usług, oferowanych przez przedsiębiorstwa posiadające ekologiczny wizerunek. Ocenia się, że 20% klientów w USA o najwyższych dochodach jest w stanie zapłacić wyższą cenę za produkty ekologiczne. Dalsze 50% o różnych dochodach popiera działania proekologiczne przedsiębiorstw [15]. Badania potwierdzają, że aż 82% osób w USA może zapłacić 5% więcej za produkt ekologiczny, a wartość rynków ekologicznych szybko rośnie [16]. W Polsce rynek produktów

i usług ekologicznych nie jest jeszcze tak chłonny jak w krajach zachodnich, gdyż tylko 4% badanych studentów jest w stanie zapłacić wyższą cenę za produkty ekologiczne, ale 35% z nich deklaruje chęć zakupu produktów i usług wytwarzanych przez przedsiębiorstwa dbające o środowisko naturalne [17].

Wyniki badania wskazują jednoznacznie, że wdrożenie idei ECSR służy głównie do poprawy reputacji i wizerunku firmy, a najsilniejszą motywacją do podjęcia działań społecznej odpowiedzialności jest poprawa reputacji, zaufania i wzmocnienie kapitału marki [18]. Ankietowani zdecydowanie nie widzą możliwości osiągnięcia przewagi konkurencyjnej dzięki zastosowaniu koncepcji ECSR, a przeciż coraz częściej dostrzega się pozytywny wpływ aspektu ekologicznego i strategii korporacji na przewagę konkurencyjną [11]. Podobnie proekologiczne produkty, procesy i systemy zarządzania generują korzyści dzięki zwiększeniu przychodów i obniżce kosztów. Obserwuje się zainteresowanie klientów firmami, które wykazują proaktywność ekologiczną [19]. Budowa wizerunku firmy odpowiedzialnej ekologicznie może wpływać na konkurencyjność na rynku poprzez wzrost atrakcyjności produktu.

Niestety, pomimo że badane przedsiębiorstwa zdają sobie sprawę, że budowanie odpowiedzialnej ekologicznie firmy wymaga zaangażowania całego personelu, to większość z nich nie inwestuje w kapitał intelektualny swoich pracowników w tym zakresie. Firmy nie cenią możliwości utrzymania oraz rekrutacji najlepszych pracowników, dla których działania odpowiedzialne ekologicznie wynikają z wysokiej hierarchii wartości ekologicznych. Fakt ten staje się coraz bardziej istotny dla budowania odpowiedzialnego ekologicznie wizerunku firmy, ponieważ coraz więcej poszukujących pracy w krajach zachodnich bierze pod uwagę społeczną odpowiedzialność przedsiębiorstw i dbałość o środowisko, jako ważne kryteria w poszukiwaniu pracodawcy [20]. W budowaniu odpowiedzialnej ekologicznie firmy bierze udział cała załoga, dlatego niezbędna jest rekrutacja i zatrzymywanie najlepszych pracowników o wysokich kompetencjach i wrażliwości ekologicznej.

Podsumowanie i wnioski

Wyniki badania wskazują, że ankietowane przedsiębiorstwa rozumieją, jak ważne jest zaangażowanie pracowników w rozwiązywanie problemów ekologicznych, chociaż tylko 40% badanych przeprowadza szkolenia dla pracowników z zakresu odpowiedzialności za środowisko naturalne. Badani dostrzegają także wzrost wymagań ekologicznych głównie ze strony społeczności lokalnych, ale realizacja działań mających na celu praktyczną implementację instrumentu jakim jest koncepcja ECSR pozostaje w sferze deklaracji. Świadczy o tym fakt, że tylko

niespełna 1/6 ankietowanych przedsiębiorstw ma wdrożone nieformalne programy środowiskowe, które są wyrazem dobrowolnego zaangażowania przedsiębiorstw w praktyki będące podstawą budowania wartości firmy i jej ekowizerunku. Z badania wynika, że implementacji nieformalnych programów podejmują się wyłącznie duże przedsiębiorstwa z branży przemysłowej i usługowej. Większość podmiotów traktuje koncepcję ECSR jako narzędzie służące do budowania reputacji i poprawy wizerunku firmy na rynku oraz podniesienia poziomu kultury organizacyjnej. Ankietowani nie rozpoznają potrzeb klientów związanych z większym zaangażowaniem firm w problemy ekologiczne. Badane przedsiębiorstwa wyżej cenią korzyści zewnętrzne w porównaniu do korzyści wewnętrznych wynikających z wdrożenia zasad postępowania zgodnie z ideą ECSR. Zdecydowana większość analizowanych podmiotów deklaruje chęć inwestycji w rozwiązania technologiczne lub organizacyjne sprzyjające ochronie środowiska. Niestety badane przedsiębiorstwa nie doceniają jeszcze ECSR jako narzędzia, które może przyczynić się do wzrostu przychodów (poprzez zwiększenie sprzedaży, czy zmniejszenie kosztów) i służyć budowaniu przewagi konkurencyjnej przedsiębiorstw na rynku.

LITERATURA

- [1] Kietliński K., Reyes M., Oleksyn T.: Etyka w biznesie i zarządzaniu, Oficyna Ekonomiczna, Kraków 2005: 132-133.
- [2] Mazurkiewicz P.: Corporate environmental responsibility: Is a common CSR framework possible? World Bank Working Paper 2004. <http://siteresources.worldbank.org/EXTDEVCOMSUSDEVT/Resources/csrframework.pdf>.
- [3] Lyon T.P., Maxwell J.W.: Corporate social responsibility and the environment: A theoretical perspective. *Review of Environmental Economics and Policy* 2008; 2(2): 240-260.
- [4] Bansal P., Roth K.: Why Companies Go Green: A Model of Ecological Responsiveness. *Academy of Management Journal* 2000; 43(4): 717-736.
- [5] Jose A., Lee S.M.: Environmental reporting of global corporations: A content analysis based on website disclosures. *Journal of Business Ethics* 2007; 72(4): 307-321.
- [6] Christmann P.: Multinational companies and the natural environment: Determinants of global environment policy standardization. *Academy of Management Journal* 2004; 47(5): 747-760.
- [7] Guenther E., Hoppe H., Poser C.: Environmental corporate social responsibility of firms in the mining and oil and gas industries: Current status quo of reporting following GRI guidelines. *Greener Management International* 2007; 53: 7-25.
- [8] Chodyński A., Jabłoński A., Jabłoński M.: Environmental Corporate Social Responsibility (ECSR) - koncepcja strategiczna budowy wartości firmy oparta na kryteriach ekologicznych. *Przegląd Organizacji* 2008; 3: 30-32.
- [9] Yu-Shan Chen.: The Positive Effect of Green Intellectual Capital on Competitive Advantages of Firms. *Journal of Business Ethics*, 2008; 77: 271-286.
- [10] Chi-Shiun Lai, Chih-Jen Chiu, Chin-Fang Yang, Da-Chang Pai.: The effect of corporate social responsibility on Brand performance: The mediating effect of industrial Brand equity and corporate reputation, *Journal of Business Ethics* 2010; 95(3): 457-469.
- [11] Wagner M.: Innovation and competitive advantages from the integration of strategic aspects with social and environmental management in European firms. *Business Strategy and the Environment* 2009; 18(5): 291-306.
- [12] Chodyński A.: Odpowiedzialność ekologiczna w proaktywnym rozwoju przedsiębiorstwa, Krakowskie Towarzystwo Edukacyjne, Kraków 2011: 53.

- [13] Cyfert Sz., Hoppe G.: Społeczna i ekologiczna odpowiedzialność konsumentów jako determinanta skutecznej implementacji CSR i ECSR. *Ekonomika i Organizacja Przedsiębiorstwa* 2011; nr 8.
- [14] Menedżerowie 500 i odpowiedzialny biznes. Wiedza – postawy – praktyka. Forum Odpowiedzialnego Biznesu, Warszawa 2003.
- [15] Sznajder A.: Euromarketing. Uwarunkowania na rynku Unii Europejskiej, PWN, Warszawa 1997: 57.
- [16] Greening your business, International Trade Forum 2004, 3: 15-16.
- [17] Grzegorzewska-Ramocka E., Świadomość ekologiczna młodych konsumentów. *Ekonomika i Organizacja Przedsiębiorstwa* 2005; 4: 47.
- [18] Marcinkowska M., Społeczna odpowiedzialność przedsiębiorstw a ich wyniki ekonomiczne – aspekty teoretyczne, *Przegląd Organizacji* 2010; 10: 7-10.
- [19] Mishra S., Suar D.: Does Corporate Social Responsibility Influence Firm Performance of Indian Companies? *Journal of Business Ethics* 2010; 95: 571-601.
- [20] Nidumolu R., Prahalad C.K., Rangaswami M.R.: Why sustainability is now the key driver of innovation. *Harvard Business Review* 2009; 9: 57-64.

BOŻENA GAJDZIK

Politechnika Śląska, Katedra Zarządzania i Informatyki w Katowicach

Znaczenie kapitału ludzkiego w systemie zarządzania bezpieczeństwem i higieną pracy

The place of human capital in safety and health management systems

Streszczenie:

W artykule wyeksponowano miejsce kapitału ludzkiego w systemach zarządzania bezpieczeństwem i higieną pracy. Dążenie przedsiębiorstw przemysłowych do produkcji bezwypadkowej jest możliwe, gdy postawi się na budowanie świadomości pracowników. Ludzie, którzy tworzą organizację i którzy chcą, aby była ona bezpieczna, muszą mieć wiedzę na temat zagrożeń w miejscu pracy i sposobów postępowania, aby wyeliminować potencjalne ryzyko utraty zdrowia lub życia. W systemach zarządzania bezpieczeństwem i higieną pracy pracownicy muszą uczestniczyć w szkoleniach oraz dzielić się wiedzą i doświadczeniem. Pracownicy, którzy sami poszukują możliwości rozwiązywania problemów doskonałą system zarządzania bezpieczeństwem i higieną pracy. Rozważania teoretyczne wzbogacono przykładami z praktyki funkcjonowania przedsiębiorstw przemysłowych.

Abstract:

This paper was written to show the important place human capital has in safety systems for enterprises. It is a basic component of the management process in a company. The key target of management is to reduce the number of accidents, but this is realized when enterprises build workers' awareness. People create organizations and they can improve safety if they have knowledge about the system. Each workers' activities should be realized properly (according to instructions, procedures and other documents). Therefore training is an important part of safety and health management systems. This paper consists of theoretical portion enriched by a case study.

Słowa kluczowe: system zarządzania bezpieczeństwem i higieną pracy, kapitał ludzki, wiedza

Keywords: safety and health management system, personal capital, knowledge

Ciągłe zmiany wewnątrz przedsiębiorstw, a przede wszystkim zmiany w zewnętrznym ich otoczeniu, mające miejsce w ostatnich latach, wpłynęły na nowe nastawienia kadry kierowniczej do kapitału ludzkiego. Dynamika zmian spowodowała, że od pracowników oczekuje się więcej wiedzy, kwalifikacji i umiejętności przydatnych w realizacji celów przedsiębiorstwa. Podstawą sukcesu przedsiębiorstw stali się „pracownicy wiedzy” (*knowledge workers*) [1]. Pracownik wiedzy dysponuje wiedzą użyteczną dla przedsiębiorstwa [2], czyli taką, która powinna przyczynić się do realizacji zadań, a w konsekwencji do lepszego funkcjonowania przedsiębiorstwa. W przypadku

systemów zarządzania bezpieczeństwem i higieną pracy kluczowym celem przedsiębiorstw jest obniżenie wskaźnika wypadkowości w pracy. Przekazywanie wiedzy pracownikom na temat podstawowych zasad bezpieczeństwa jest fundamentem systemu. Pakiety wiedzy przyswajane przez ludzi powodują, że budzi się w nich świadomość odpowiedzialności za siebie i współpracowników w trakcie wykonywania zadań. Szkolenia, wymiana wiedzy i doświadczeń pracowniczych są komponentem programów budowy świadomości bezpieczeństwa pracy w przedsiębiorstwach przemysłowych [3]. Wysoki poziom świadomości zasad bezpieczeństwa pracy wśród pracowników